

DIZAYN SANATIDA RANG MUNOSABATLARI VA UYGUNLIGI

Berikbayev Alisher Alikulovich

Guliston davlat universiteti, Amaliy san'at va dizayn kafedrasi mudiri

Annatsiya: Ushbu maqolada dizayn san'atining asosiy qoidalaridan biri bo'lgan rang munosabatlari ularning interyerda foydalanish usullari, inson ruhiyatiga ta'siri, ranglarning umumiylikdan xususiylikkacha bolgan bir-biriga munisabatlari xaqida qisqacha bayon etilgan bo'lib sharq va g'arb dizaynerlarning qarashlarini solishtirish ularni milliylikda yo'naltirish fikrlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Rang, eklektizm, Interyer, konservativ, statik ranglar, makon, borliq, dizayn, rassom.

Dizayn bugungi kunda bir qator fan tarmoqlarini umumiy jamlagan badiiy loyihalash faoliyati bo'lib, o'z tarkibida tabiiy fanlar, texnikaviy, gumanitar bilimlarni, muhandislik va san'atni bir-biri bilan bog'lovchi insonning barcha hayotiy faoliyatiga bog'liq bo'lgan narsalar dunyosini anglatadi.

Sanoat asosida ishlab chiqarishga yo'naltirilgan juda keng qamrovli faoliyat hisoblanadi. Uning markaziy va muhim masalasi inson madaniy estetik talablariga munosib narsa-buyumlar dunyosini yaratishdan iboratdir. Shu bois ham, dizayner uchun eng muhimi bir qator texnik muhandislik, tabiiy fanlar sohasidagi bilimlarni qo'llash bilan birgalikda gumanitar fanlarning bilim manbalari – falsafa, madaniyatshunoslik, sotsiologiya, psixologiya va boshqa fan sohalaridan unumli foydalanish hisoblanadi. Mana shu bilimlar narsa va buyumlar olamini badiiy loyihalash jarayonida o'zaro uyg'unlashib ketadi. Dizayn va dizayn usullarini ishlab chiqish yaqin hamkorlikda amalga oshiriladi ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy-madaniy taraqqiyot bilan o'zaro aloqadorlik bilan bir tomondan, bu sohalardagi o'zgarishlar, murakkab tizimlarning paydo bo'lishiga texnologik jihozlar - yangicha qarash zarurligiga olib keladi. Ularni boshqarish tizimlarini loyihalash uchun. Boshqa tomondan, dizayn san'atining umumiy tendentsiyalar, yo'nalishlar va tamoyillarni o'zining aniq vazifalariga qo'llaydi.

Fan va texnika yutuqlari Interyer dizayn tarixi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Ko'p ming yilliklar osha qulay sharoit yaratish bezash muhim emas edi. Har bir davr uchun turli xil bezashda foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari bor edi.[5] Rang sxemasi, mebel va boshqa dekorativ elementlar tashkil etilgan edi. Interyer dizayn qoidalari va muayyan naqshlar ma'lum bir davr bilan bog'liq bo'lgan uslublar deyiladi. Uning an'analari tarixiy jihatlari esa taraqqiyotda o'z izini qoldiradi. Ichki makon Misrda paydo bo'lgan deb ishoniladi. Misrliklar hayvonlar terilari bilan bezatilgan interyerlar, oddiy mebellar, matolar va haykallar bilan bezatilgan. Mebeldan tashqari, bezatish fresk rasmlari va devor va pollarni rangli bo'yash, ranglar uyg'unligi tartiblangan ranglar o'rtasida mavjud bir-biriga qarama-qarshiliklarni ko'rishimiz mumkin.

Ma'lumki, rang kayfiyat va muayyan uslubni yaratadi. Har bir insonning ichki makon haqida o'z qarashlari, rang sxemasi, mebel va jihozlar yashash sharoitning o'ziga xosligi ajralib turadi. Biz bilamizki, asosiylari ranglar bir-biriga bog'liq bo'lgan issiq va sovuq ranglar tabiatda va ichki makonda. Har bir rang va soya ma'lum bir narsani aksini beradi. Rang kombinatsiyasi spektrda bir-biriga yaqin bo'lganlarga asoslanadi. Ichki makonda bitta rang biri ustunlik qiladi, ikkinchisi urg'u vazifasini bajaradi. Ichki qismdagi ranglar ikkita qarama-qarshi rangdan iborat bo'lishi mumkin, ulardan asosiy rang ichki qismda (ko'k devorlar) kontrast rang bilan muvozanatlangan (apelsin

mebellari va pardalari). Dizayn jihatidan mebel bo'lishi kerak, lekin devorlardan quyuqroq qizil bo'lishi kerak. Qizil rang va uning soyalariga e'tibor berib, shuni ta'kidlash kerakki, ular hayajonli va xavfli xisoblanadi (majoziy manoda). [1]

Rang (tasviriy san'atda) — rangtasvirning asosiy ifoda va tasvir vositasi. Rang orqali rassom mavjud borliqni o'ziga xos xususiyatlari bilan haqqoniy aks ettiradi. Jahon san'ati taraqqiyotida borliq Rangini aks ettirishning turli uslub va tizimlari shakllangan, biroq hammasining asosida Ranglarni bir-biri bilan aralashtirib, yangi rang hosil qilish uslubi yotadi. 7 xil kamalak (spektr) rangni bir-biriga aralashtirish orqali 280 dan ortiq rang tuslanishini hosil qilish mumkin. Rang inson ruhiyatiga kuchli ta'sir etuvchi vosita bo'lib, u insonda quvonch va mayuslik, tetiklik yoki g'amginlik, xotirjamlik yoki bezovtalik tuyg'ularini uygotishi mumkin. Dizayner-rassom uchun rangning ana shu kuchi muhim omil bo'lib, ular asarning, yoki makonning g'oyaviyplastik yechimida muhim rol o'ynaydi. Tabiatdagi bor ranglar axromatik va xromatik ranglarga bo'linadi. Axromatik ranglarga oqdan to'q qoragacha bo'lgan bo'yoqlar, qolganlari xromatik (qizil, sariq, ko'k va hokazo) ranglarga kiradi. Xromatik ranglar o'z navbatida issiq (qizil, sariq, zarg'aldoq) va sovuq (ko'k, moviy, binafsha), shuningdek, har ikkisiga kiruvchi (binafsha, yashil) ranglarga ajratiladi. Rangtasvirda issiq va sovuq ranglarning o'zaro uyg'unligi asarning rang tizimi — koloritni tashkil qiladi, shuningdek, asar kompozitsiyasini tashkil etuvchi unsur va vosita hisoblanadi. Iliq rang yaqinlik, sovuq rang uzoqlik tuyg'usini berishi asarda masofani kursatish (ayniqsa, manzara janri)da qo'l keladi.[7]

Qadimda Hind-Yevropa tilida sanskritda “rudhire” so'zi “qon” degan ma'noni bildirgan [1]. Qizil rang xilma-xillikka to'la. Undagi har bir soya o'ziga xos tarzda oldindan aytib bo'lmaydigan va sirli pushti yumshoq va yetuklik va ulug'vorlikni belgilaydi.

Yashil rangga haqli ravishda atama berilishi mumkin-qulaylik, taobelikni anglatadi. Butun ranglar palitrasidan iliqlik va jozibadorlik uyg'otadi. Ijobiy his-tuyg'ular va juda yoqimli hayollarni masalan, o'rmon, yam-yashil barglar, yorqin o'tlar bilan tog' yon bagirlarini ohistalikka chorlaydi. Yashil rangning o'zi nafaqat tinchlantiruvchi ta'sirga ega insonning ruhiy holatiga, balki uning ko'zlariga ham ijobiy ta'sir qiladi. Interyerda yashil rang, bu eng ko'p ekanligini ta'kidlaymiz ko'zimiz uchun qulay va yoqimli. Yashil rang uzoq vaqtdan beri mavjud hayot, go'zallik, tobelik, unumdorlik ramzi hisoblangan va tinchlik ma'nolarini anglatadi. Bir tomondan, yashil rang ramzdir tabiat va yoshlik jo'shqinlik va barchani gozallik sari yetaklaydigan rang xisoblanadi[2].

Interyerda konservativ va statik ranglar bu ranglar asosan kafelar, ovqatlanish joylarining interyerlarida foydalaniladi. Bugungi kunda interyerlarning rang diapazoni xilma-xil, barchasi mijozlarning kayfiyati va tashrifi uchun qo'llaniladi. Misol uchun, mebel do'konining ichki qismiga qarab, qaerda ichki elementlarning tarkibiy, to'plami aniqlanadi yoki bo'sh joylarini rang gammasi bilan to'ldiriladi. Bu kerakli darajani belgilash mebel salonini universallik, rang-barang muvofiqlikni belgilaydi.

Ichki makonni bezashda rang hal qiluvchi rol o'ynaydi. Dizayner tartibni, texnik jihozlarni va hamma narsani o'ylaydi va ichki makonning eng kichik va eng muhim detallari standartlarga mos kelishi va me'yorlar, uyg'unlikni buzmasdan rang tanlashni aniqlaydi.

Rang sxemasini tanlashga qarab, “kayfiyat” o'rnatiladi nafaqat butun binoni, balki o'zimizning psixologiyamizga vizual idrok etishimizga yordam beradi.

Ranglar bo'shliqni sezilarli darajada qisqartirishi mumkin sovuq, yengil va sokin ranglar issiq, qorong'i, yorug' bo'lsa, xonaning devorlarini “bir-biridan kengaytirib” ko'rsatadi.

O'quv binolari devorlarini oq rangga bo'yash natijaliroqdir. Bo'shliqni vizual ravishda oshiradi, balki yorug'likni ham aks ettiradi har qanday dizayn yechimi uchun universal fonga aylanadi. Biroq, interyerda rangni tanlashda, rangni eslatib o'tish kerakki bu interyerda ishlatiladigan mebellar oq rangdagisi boshqa har qanday rang bilan yaxshi kreativ ko'rinish beradi. Ushbu kreativlik eko uslub bilan hamohang ravishda kulrang soyalar hamda honaning. keng va yorug'ligini ta'minlaydi.

Shuni ta'kidlash kerakki, ko'pchilikda zamonaviy uslublar nafaqat tabiiy materiallardan tayyorlangan rang barang mebeldan foydalanadi, shuningdek, maxsus eskirgan mebel qismlari. ba'zilar antiqa

uslubdagi ichki qismlari xis-tuyg'u yaratishi mumkin nostalji va qulaylik jihatdan bezatish o'zimizga bog'liqdir.[3]

Qora rang haqida gapirmaslik mumkin emas zamonaviy interyer yaratish. Bu o'z-o'zidan tushkunlikka tushadi, va oq bilan birlashganda u klassik uslubga aylanadi. Qora bilan oq motiv nafis aksincha ayrim jihatlari joylariga juda mos kelishi mumkin. Rasmlar, nometall va yorqin zamonaviy interyer buyumlari ishlab chiqarishda qora rang ustun bo'lgan dizaynerlar qonuniga muvofiq bo'lishi kerak bunda muvozanat oq devordagi qora element va aksincha, ta'sir qilish rang balansiga interyerga rang chayqashlarini qo'shish orqali erishish mumkin. Bunday interyer restoranlar uchun ishlatilishi mumkin. Tahlil shuni ko'rsatdiki, ko'pchilik interyerlar issiqdan foydalanadi rang diapazoni, xususan, sariq va uning soyalari. Bu ranglar ko'pincha kichik oshxonalar yoki qavatlarining yuqori qismidan topishimiz mumkin. Tabiiy yorug'lik bu rang va uning soyalari ko'pincha bolalar bog'chalarida va maktab fayellarida topiladi. Bu ijodiy jarayonlarni chuqurroq tushunish va talqin qilishni o'z ichiga oladi, bu esa kompleks yondashuvni talab qiladi.[4]

Sariq rangdan foydalanish bu ranglar jixozlarda xususan mebel, matolar va oyna ramkalaridagi zarhal bezaklarda ko'rinadi. Mebel matosida og'ir to'q sariq rang mavjud. Bularning hammasi boylikni qo'shadi va sozlashning chuqurligini ta'kidlaydi.

Sovuq ko'k va ko'k-yashil ohanglar uslubga xosdir buni Eklektizm deyishimiz mumkin. **Eklektizm**, eklektika (yunoncha: — tanlovchi) — turli xil, hatto bir-biriga qarama-qarshi qarash, g'oya, nazariyalarning “eng yaxshisi”ni tanlab olishga intilish. Dastlab so'nggi yunon falsafasida paydo bo'lgan. “Eklektizm” terminini aleksandriyalik Potamon (2-asr) qo'llagan va o'z maktabini eklektik maktab deb atagan. Eklektik tafakkur usulida narsa va hodisalarning muhim va muhim bo'lmagan, asosiy va asosiy bo'lmagan xususiyatlari, ular o'rtasidagi bog'lanishlar yuzaki ravishda birlashtirilib, qorishtirilib ifodalanadi. Narsa va hodisalarga, ularning bog'lanishlariga aniq, muayyan ma'kon va zamonda, muayyan vaziyat va shart-sharoitda yondashmaslik, ulardagi asosiy va ikkinchi darajali tomonlarni hisobga olmaslik asosida eklektik tafakkur usuli paydo bo'ladi. Tasviriy san'at va me'morlikda eklektizm turli-tuman, o'zaro nomuvofiq badiiy unsurlarni birlashtirishdir. Odatda, yirik badiiy yo'nalishlarning inqirozi davriga xos. Eklektizm xususiyatlari, jumladan, qadimiy Rim san'atining so'nggi davri (Yunoniston, Misr, Old Osiyo va boshqalar san'atida o'zlashtirilgan shakllar qo'shilishi)da ko'zga tashlanadi. Uyg'onish davrining buyuk namoyandalari ijodining eng yaxshi tomonlarini qo'shib mukammallikka erishish mumkin deb hisoblagan. XX asr o'rtalaridan eklektizm an'analari G'arbiy Yevropa va Amerika badiiy madaniyatida keng tarqaldi.[6]

Ushbu ranglar va soyalar to'plamini katta hajmda ko'rish mumkin hammom, oshxona studiyalari. Bunday noodatiy rang harakati kamdan-kam qo'llaniladi, u ogohlantiruvchi va o'z ichiga oladi.

Umuman olganda Intererdagi rang haqidagi kichik materialni ko'rib chiqib, tarixiy dinamika va interyerdagi rang tendentsiyalari, yetarli miqdordagi adabiy manbalarni tahlil qilib, rang va interyer bir-biriga bog'langan degan xulosaga kelishimiz mumkin.

1. Айсмен Л. Дао цвета / Пер.санг. Т. Новиковой. – М.: Изд-во ЭКСМО, 2005.– 176 с., ил.
2. Буймистру Т.А. Колористика: цвет – ключ к красоте и гармонии.–М.:Издательство «Ниола-Пресс», 2010. – 236 с.:
3. Глазычев В.О дизайне и цвете –М.:Искусство, 1998.ГидионЗ. Пространство и время /Пер.с нем. – 3-е изд. – М.:ТЕППА, 2004.
4. Rustambek o'g'li, Khudoyberdiyev Dostonbek. "USING NEURAL NETWORKS TO ANALYZE THE CREATIVE PROCESS." *INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS* 3.33 (2025): 63-67.
5. Olimjon o'g'li, Khamidov Dilshod. "IMPROVING MODERN METHODS OF TEACHING ENGINEERING GRAPHICS." *INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS* 3.33 (2025): 68-70.
6. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Eklektizm>
7. [https://uz.wikipedia.org/wiki/Rang_\(tasviriy_san%CA%BCat\)](https://uz.wikipedia.org/wiki/Rang_(tasviriy_san%CA%BCat))